

Du må tåle litt hull og ujamnheter

RAUFOSS: – Vi sto på låven og skrapte ned det «hudfargede» kjøkkenpanelet. Linoljemalinga sto klar. Men så ble vi betatt av opprinnelige lagene med grønn og rød farge, forteller Benedikte Narum Jenssen (34).

Tekst og foto: Inger Christine Årstad

Kjøkkenet på Roksvold gård i Vestre Toten formidler både gårds- og stilt historie. Samtidig er det liten tvil om at de gamle rot/topp-plankene er satt opp nå, i vårt år-tusen.

Benedikte Narum er mest kjent som kulturpersonlighet og frontfigur i søskenbandet Narum. Men hun har også en sterk interesse for gamle ting, bygninger og kulturlandskap. Kjøpet av hovedbolet på Roksvoll for fire år siden beskriver hun som en forelskelse. For Benedikte var nettopp det å kunne overta huset det nesten ikke var gjort noe med en innerstier. Med fartstid ved Mjøsuseet og oppvekst på en tradisjonsrik gård på Eina visste hva hun gjorde da hun og ektemannen kjøpte hovedbolet på Roksvoll, Raufoss. Motforestillinger og oppgitte råd hjalp ikke mot hennes lidenskap: Gammel atmosfære som ikke kan kjøpes for penger eller lages med nye materialer.

Tida ståt stille

Våningshuset i sveitserstil, fra første halvdel av 1800-tallet, hadde nesten ikke vært rørt siden 1920-årene. Ute i fjøset henger fortsatt tavlene med kuenes navn skrevet med kritt. Tida har stått stille siden siste besetning ble ført ut på slutten av 1960-tallet.

Foreløpig lar vi uthusene stå med all sin historie, forklarer Benedikte for vi går inn og setter oss rundt det gamle kjøkkenbordet. Med en kopp varm te i hånda forteller hun om hvordan hun og ektemannen ønsket å bevare, – samtidig som hun som nyetablert ville modernisere. Kjøkkenet bærer fortsatt preg av å være bygget på starten av 1800-tallet med ei ruvende gammel grue midt i rommet. Men det er montert en moderne kvit innredning som gjør dagliglivet på kjøkkenet enkelt. Fargen på veggene er en ujevn grønn og bonderød overflate, skrapet fram fra de gamle plankene, som igjen er preparert med linolje. En utenkelig overflate på

FARGETRAPP: Kjøkkenpanelet på Roksvold er i dag nesten som en stor fargetrapp. Vi ser alle fargene fra det ble malt første gang og frem til i dag.

et kjøkken, – helt fram til et ungt kunstnerisk blikk fra i dag så muligheten i sporene fra fortida.

– Det skal vises at huset er gammalt. Men det gjør ingenting at vi ser at noe er gjort med det, mener Benedikte Narum Jenssen. Rot og topp

Noe av det første Benedikte ønsket å endre i huset var kjøkkenveggene. Hun opplevde malingen som «hudfarget» og bestemte seg for å ta ned hele bordkledningen på kjøkkenveggene, legge isolasjon for deretter å montere det gamle panelet tilbake. Hvert bord, hver list og hver planke i brystningspanelet ble forsiktig løst og merket med vegghenvisning og nummer. Veggen var som et puslespill av planker laget av trær fra rot til topp. Bredden på bordene varierer fra 15 til 30 cm. En feil i merkingen og tilbakeføringen ville bli tuklet til.

– De store ulikhetene på panelet viser at de har brukt træne de hadde i skauen. De var mye mer nøysomme før, forklarer Benedikte. Hun er opptatt av gårdens historie.

Skattejakt i veggene

Et restaureringsprosjekt kan løfte gamle hemmeligheter fram fra glemselen. Aviser som blir lagt inn i veggene som et tidsminne er en klassiker.

– Det vart reine skattejakten her når vi tok av panelet, ler Benedikte. Filler fra gamle klær var brukt som isolasjon mot tømmerveggene. Gammelt skomakerutstyr lå i bakerovnen i grua. I tillegg fant Benedikte en bunke dampende kjærlighetsbrev fra 1890 bak panelet. Rødmende, men inspirert

BREVSKATT: Bak panelet fant Benedikte brev med intime betroelser fra 1890-tallet.

leser hun sitat som «Begynder noget varmt dette tenker du, ja det er sandt, men disse ord framkalder mer af et hjerte, hvilket er fullt av elskov og kjærlighet. Siden den tid jeg lærte dig at kjende har jeg følt mig ganske forandret.» Et brev gir også et levende bilde fra en St. Hansaften på 1890-tallet. Spennende kilder for ei som lever av scenekunst og som bruker mye historie i jobben sin som dramalærer ved kulturskolen i Vestre Toten.

Fargekilder

Kjøkkenpanelet på Roksvold er i dag nesten som en stor fargetrapp. Vi ser alle fargene fra det ble malt første gang og fram til i dag. Underst grunningen: Plankene er ikke sparklet. Det kan tyde på at panelet er riktig så gammelt. Sparkel ble ikke brukt for ca. 1840 – 50. Men kjærlighetsbrevene forteller oss at panelet først ble lagt på slutten av 1800-tallet. Kanskje panelet er brukt på en annen måte tidligere? Det kan forklare den lave brystningen. Fargevalget passer godt med datoen på kjærlighetsbrevene. Fra midten og fram til slutten av 1800-tallet ble vegger ofte malt grønne med listverk

og brystning i «bonderød», som i kjøkkenet hos Narum Jenssen. Og fargene gjorde inntrykk når ekteparet sto på låven og skrapet bort den øverste beigetonen, som for øvrig var veldig moderne før krigen.

Kjøkkenbenken

– Nedskrapingen avslørte historien til kjøkkenet. Det var som at hele veggen ville fortelle oss noe.

Vi hadde egentlig tenkt å sparkle og male med linoljemaling og hadde sett for oss grønnfargen som var på kjøkkenbenken vi hadde funnet på loftet. Og så viser det seg at fargen var på panelet allerede! forteller Benedikte. Panel og vinduer var egentlig tilpasset den gamle tømmerveggen. For at panelet skulle sitte utenpå isolasjonen måtte de bruke skruer. Benedikte har valgt at de moderne galvaniserte skruene som er festet i de gamle spikerhullene skal synes.

– Du må tåle litt hull og ujamnheter når fortellingene skal fram, smiler Benedikte og ser på den gamle grønne kjøkkenbenken. Og kanskje var det akkurat der, bak grua, den sto for over hundre år siden?

MODERNE KJØKKEN: Benedikte har en moderne kvit innredning som gjør dagliglivet på kjøkkenet enkelt.

Oppskrift på hvit linoljemaling

RAUFOSS: Er du ute etter å få til fargevirkningen de gamle maleteknikkene ga, anbefales tradisjonelle materialer.

Benedikte er linoljeentusiast. Linoljemaling har hun anbefalt videre til andre unge med restaureringslyst.

Vil du lage malingen selv fra bunnen av trenger du følgende: Pigment, kokt linolje, white-spirit, malerkritt, oxanolje eller benarolje, sikkativ (tørremiddel), små og store plastbøtter med lokk, flate rørepinner og elektrisk drill med rørepropell.

De fleste malermestere hadde sin egen oppskrift, basert på erfaring og med et ønsket resultat fra øyet.

Her er en vanlig blanding til hvit linoljemaling:

En liter grunning:
0,3 kg. Kokt linolje
0,7 kg. Titanhvitt
0,4 kg. White-spirit

En liter uforyntnet maling:
0,7 kg. Kokt linolje
0,2 kg. Titanhvitt
1,0 kg. Zinkhvitt

Den ferdigblandede malingen tilsettes sikkativ for at den skal tørke innen rimelig tid, det vil si et halvt til ett døgn. Den tilsettes 2-5% av blandingsens vekt. Hvis den tilsettes mer, øker tørketiden, samtidig som bestandigheten svekkes.

Framgangsmåte:

Hell litt linolje i en liten bølge. Dryss pigmentet i oljen. Bruk den flate rørepinnen til å knuse klumpene mot botten side. Rør godt sammen, helt til klumpene forsvinner. Tilsett så mye linolje at det blir en smidig og jevn pasta. Elektrisk Drill med rørevisp er god å ha.

NB! Er det tilsatt white-spirit i blandingen, må ikke den elektriske drillen brukes på grunn av eksplosjonsfare.

Pastaen danner grunnlaget for å lage grunning, mellomstrøk og sluttstrøk. Skal malingen brukes til grunning på ubehandlet trevirke tynnes pastaen med white-spirit. Grunning bør ha like deler kokt linolje og white-spirit. Mellomstrøket bør være 2/3 kokt linolje og 1/3 white-spirit mens sluttstrøket bare skal inneholde kokt linolje.

ZINK-KVITT: På alle malte flater på Roksvold er det brukt linoljemaling.

WWW.KJÆRRINGRÅD.INFO

- Hvem skal definere hvordan vi viderefører kulturarven?
- Kvinners arbeid, tradisjon, kultur og funksjonalitet formidles i tun og landskap, hus og håndverk. «Kjærringråd» er et nettverk for alle kvinner over hele landet med interesse og erfaring fra bygningsvern, både i egne hjem, på arbeidsplassen og i offentlige omgivelser.
- Nettverket skal gi kompetanse og relasjonsbygging.
- Nettverket ble etablert i mai, 2008 og nå er nesten 50 kvinner medlemmer. Nettverket
- «Kjærringråd» har temakvelder, fagekursjoner, lokale prosjekter og nettverkspost. Gjennom å delta knytter du viktige kontakter for inspirasjon, samarbeid og utvikling!
- Bruk nettstedet www.kjærringrad.info. Her har vi samlet linker til inspirasjon og nytte. Både for å

beholde egne drømmer – eller for å tro på realisering av ditt eget prosjekt.

■ Gjennom artikkelserien vil Oppland Arbeiderblad presentere lokale kvinner som har bidratt til både stedsutvikling og bevaring gjennom sitt bygningsvern.

Adresse:
Kjærringråd
Kvinnovasjon, Landsbyen næringshage
Jevnakerveien 3, 2870 Dokka
Tlf. 61 11 83 33 E-post: post@kjærringrad.info

■ Dette er den tredje artikkelen i serien Kjærringråd. Den første sto fredag 11. november og omhandlet Liv Majer. Den andre artikkelen sto 25. november og omhandlet Bodil Ulmoen.

ROKSVOLL GÅRD: Låve, hovedbygning i sveitserstil og uthus er i dag bygningsgen på Roksvoll, Raufoss

OM BENEDIKTE NARUM JENSSEN (34)

- Gift
- Jobber som dramalærer og inspektør på Vestre Toten kulturskole
- Vokalist i bandet Narum
- Har også bakgrunn som museumsformidler ved Mjøsuseet

KJÆRRINGRÅD

- Gjenbruk av opprinnelige materialer bevarer husets sjel.
- Det er du som eier huset som bestemmer hva som skal gjøres.
- Stå på ditt, selv om valgene gjør at oppussingen tar lengre tid.
- Oppfordre håndverkerne til å tørre å gjøre uvante ting.

GRUA: Midt i kjøkkenet står grua med bakerovnen fortsatt inntakt.